

De visserij op het Grevelingenmeer

Dit is een overzicht van de historie van de visserij op de Grevelingen vanuit het perspectief van de vissers. Met dit overzicht willen de vissers inzicht geven in welke problemen er zijn en welke kansen en mogelijkheden er liggen voor de toekomst.

De Grevelingen wordt al eeuwen bevist vanuit voornamelijk Bruinisse, Brouwershaven en Ouddorp. Voor de afsluiting van eerst de Grevelingendam in 1965 en later in 1971 de Brouwersdam werden er vooral mosselen en oesters gekweekt. Daarbij was er ook garnalenvisserij.

Grevelingen een zoetwatermeer?

Als onderdeel van het Deltaplan besloot de Rijksoverheid destijds van de open zoute Grevelingen een natuurlijk verzoet binnenwater te maken dat uitstekend geschikt zou zijn voor de visserij op paling en witvis. Hierdoor zouden de schelpdiervisserij en -kweek niet meer mogelijk zijn vanwege het toekomstig zoete karakter. De toenmalige in de Grevelingen actieve mosselkwekers kregen de keuze om hun visserijbedrijf uitsluitend op de Grevelingen uit te oefenen in de vorm van binnenvisserij op paling en witvis, dan wel hun mosselkwekerij uitsluitend in de Waddenzee voort te zetten. Alleen de Waddenzee kwam hiervoor in aanmerking aangezien ook de Oosterschelde en het Volkerak zoet zouden worden door afsluiting met dammen.

Op de Grevelingen was ruimte voor 11 bedrijven die elk 1.000 ha. viswater in huur konden krijgen. Zo zijn de huidige Grevelingenvissers begonnen, verenigd in de Vereniging van beroepsvissers de Grevelingen. Het huurcontract voor de mosselpercelen dat tot dan toe ieder bedrijf tot zijn beschikking had werd omgeruild voor een vaste vistuigenvergunning op een toekomstig verzoet Grevelingenmeer. De mosselpercelen die zij hadden in de Waddenzee, Oosterschelde en Volkerak werden ter compensatie gegeven aan de mosselkwekers die hadden gekozen voor voortzetting van de mosselcultuur in de Waddenzee.

De bedrijven die “kozen” voor een bestaan als vaste vistuigvisser in de Grevelingen moesten hun bedrijf volledig aanpassen. Dit deden zij door te investeren in schepen, schuren, netten/fuiken, etc.

De Grevelingen werd volgens verwachting minder zout wat gunstig is voor intrek van glasaal. Hierdoor werd er geïnvesteerd in de aankoop van glasaal die vervolgens uitgezet werd in de Grevelingen. Dit resulteerde in een bloeiende palingvisserij. Over deze palingvisserij werd binnen de nieuwe vereniging goede afspraken gemaakt over het gebruik van de aangelegde visvakken. Daarnaast werd er een roulatiesysteem opgezet wat tot op de dag van vandaag nog gebruikt wordt en goed werkt. Ook werd er met grotere ontsnappingsringen gewerkt dan wettelijk vereist is met het idee de paling optimaal te laten groeien.

In de zomermaanden visten de bedrijven op de rode aal op de ondiepe gedeelten met uitgestrekte zeegrasvelden. In het najaar werd er met hokfuisen op schieraal gevestigd. Deze nieuwe vorm van visserij kostte in het begin uiteraard leergeld; hier was immers geen ervaring mee. Toch lukte het de palingbedrijven om er met twee à drie gezinnen per bedrijf van te leven.

Vondst op de bodem

Eind jaren 70 werd bij toeval mosselzaad ontdekt op de bodem van de Grevelingen. Dit veroorzaakte onrust. De op de Waddenzee en (nog) op de Oosterschelde actieve mosselkwekers wilden op dat mosselzaad vissen. Ondanks protest van de Grevelingenvissers mocht er uiteindelijk toch een gedeelte van dat zaad worden opgevestigd door de mosselkwekers. Ter compensatie kregen de Grevelingenvissers een bedrag betaald waar zij vervolgen weer glasaal van kochten om uit te zetten in het Grevelingenmeer.

Echter, tijdens de mosselzaadvisserij werden ook platte oesters gevonden. Toen enkele oesterkwekers uit Yerseke daarvan op de hoogte kwamen vonden zij dat zij het recht hadden op die oesters. Het hek was van de dam. Er kwamen rechtszaken met als slotsom dat in de voor palingvisserij bestemde visvakken van de Grevelingenvissers oesterpercelen werden uitgegeven. Dit wordt tot op de dag van vandaag ervaren als onrechtvaardig.

Aangezien de situatie een voldongen feit was, heeft de vereniging hierop ingespeeld door ook een aanvraag in te dienen voor oesterpercelen. In totaal werd er 30 ha. toegekend aan de toen nog 8 overgebleven palingbedrijven. Maar de nieuwkomers uit Yerseke kregen 20 ha. per bedrijf toegezegd. Destijds is er door de vereniging een gezamenlijk oesterbedrijf opgezet en een schip aangekocht voor het kweken van oesters.

Herziening besluit

In 1978 werd de weg naar een zoet Grevelingenmeer afgebroken. Toenmalig minister Westerterp besloot namelijk een suatiesluis in de Brouwersdam te laten bouwen vanwege de snel verslechterde waterkwaliteit. De sluis kwam in 1978 gereed en zorgde ervoor dat het beloofde verzoete Grevelingen er niet ging komen. Een zoute Grevelingen was een feit.

Ook kwam de overheid terug op het besluit om de Oosterschelde af te sluiten. Deze bleef open met een stormvloedkering waardoor ook de Oosterschelde zout bleef. Dit was zuur voor de mosselkwekers die hun bedrijven hadden ingegeven voor een zoet Grevelingenmeer, een meer dat er nooit kwam. Het was extra zuur toen duidelijk werd dat er mosselzaad en ook oesters bleken te zijn op de Grevelingen en niet de Grevelingenvissers, maar met name de oester- en mosselkwekers daarvan konden profiteren. Hier hadden de Grevelingenvissers bij hun keuze destijds uiteraard geen rekening mee gehouden. Vanwege genomen overheidsbesluiten zou er immers geen plaats meer zijn geweest voor mossel- of oesterteelt.

Grevelingen weer zout

Na de bouw van de Brouwerssluis in 1978 kwam in 1983 de hevel in de Grevelingendam. Door de sluis en hevel werd de Grevelingen weer zouter. Hierdoor verdwenen de zeegrasvelden waarin werd gevisd op paling en ging de palingstand achteruit. De “beloofde” witvis bleef ook weg. Daarnaast werd de glasaalintrek minder omdat glasaal van zout naar zoet trekt.

De visserij op schieraal in het najaar vond vooral plaats bij de Brouwersdam. De bouw van de spuisluis betekende dat de schieraal uit de Grevelingen kon wegtrekken. Omdat dit ten koste ging van de aalvangst werd destijds de zogenaamde 30 dagen regeling afgesproken. Deze regeling hield in dat de vereniging gedurende de schieraaltrek de sluis 30 dagen mocht sluiten. Wanneer dat was werd binnen de vereniging democratisch bepaald.

Deze afspraak is inmiddels tenietgedaan door het aal herstelplan. Door dit plan mag in het najaar niet meer worden gevisd en staat de sluis in de praktijk altijd open. Vanaf 1 december mag er nog wel op paling worden gevisd, maar dan is het economisch interessante najaar-palingseizoen feitelijk voorbij.

Op zoek naar nieuwe wegen

Vanwege de teruglopende vangsten, maar vooral door de steeds verdergaande beperkingen in de palingvisserij, werd gezocht naar nieuwe wegen om een rendabele bedrijfsvoering mogelijk te maken, zoals:

- Overname van collega-bedrijven waar mogelijk om zo de overgebleven bedrijven meer ruimte te geven;
- Uitzetting van salmoniden i.s.m. de hengelsport (Deltafederatie);
- Uitzetten van de Oosterscheldekreeft in de Grevelingen. Hierdoor is nu een bescheiden kreeftenvisserij mogelijk;
- Proeven met Mosselzaadinstallaties (MZI) en in het verlengde daarvan met de kweek van hangcultuurmosselen (MHC). Deze zijn succesvol;
- Op de gronden waar Staatsbosbeheer (SBB) het schelpdierrecht heeft werden platte oesters gevonden, die door de Grevelingenvissers konden worden opgevisd en waarbij de opbrengst werd gedeeld met SBB. Deze visserij vindt momenteel niet meer plaats.

Salmoniden

De uitgezette zalmachtigen voelden zich niet thuis in de Grevelingen. Deze proef moet als mislukt worden beschouwd.

Kreeft

De uit de Oosterschelde afkomstige kreeft doet het wel goed in de Grevelingen. Doordat de onderlinge afspraken goed worden nageleefd is er sprake van een gezond bestand.

Maar helaas heeft ook de kreeft enorm te lijden van de zuurstofloosheid tijdens de extreem warme zomers. Tijdens een paar warme dagen zonder wind kan een groot deel van het kreeftenbestand sterven. Daar staat tegenover dat het bestand zich ook weer snel kan herstellen, zoals in de (koelere) zomer van 2021 waarin veel kleine kreeftjes te zien waren.

De vangst van kreeft schommelt als gevolg daarvan van jaar tot jaar sterk. Van nauwelijks de moeite waard tot een leuke nevenvisserij.

MZI/MHC

De MZI/MHC (mosselhangcultuur) aan de Brouwersdam is sinds 2007 een proef.

De proef van het invangen van mosselzaad is een succes. Inmiddels is het zo ver dat met succes ook consumptiemosselen worden gekweekt. De indertijd gemaakte overstap naar ook consumptiemosselen is mede omdat er vanuit de bodemkweek geen belangstelling is voor het in de Grevelingen ingevangen zaad, althans niet voor een prijs dat invang ook nog enigszins lonend is. De proef is geslaagd en ook als zodanig erkend. Het wachten is nu op de evaluatie van het Schelpdierbeleid en het hierop aangepast beleid dat in 2022 wordt verwacht.

Oesters

De huidige situatie op de Grevelingen voor de oesters is zorgwekkend. Dit komt omdat de in de Oosterschelde gevreesde oesterboorders ook in het Grevelingenmeer terecht zijn gekomen. Deze roofslak breidt zich nog steeds uit en eet inmiddels het merendeel van het bestand van de oesters op. In combinatie met sterfte onder de oesters door de zuurstofloosheid is het zeer de vraag of een economisch rendabele oesterkweek in de Grevelingen mogelijk blijft.

De Nederlandse oestervereniging heeft hierop ingespeeld door een optimalisatie van percelen aan te vragen. Maar ook op deze (nieuwe) percelen zal de oesterboorder naar verwachting weer gaan huishouden en zo biedt deze optimalisatie op de langere termijn waarschijnlijk geen oplossing.

Een andere tegenslag voor de oestersector is dat er de afgelopen drie jaar nauwelijks broedval op de percelen heeft plaatsgevonden. De oorzaak daarvan is niet duidelijk. Tijdens de broedval worden wel larven gemeten, maar die bereiken niet de door de oesterkwekers gezaaide schelpen.

Het verloop van de palingvisserij

Zoals eerder vermeld heeft de vereniging altijd al geïnvesteerd in het uitzetten van glasaal en het onderling rouleren van de visvakken. Daarnaast hebben de fuiken grotere ontsnappingsringen dan wettelijk vereist is.

Deze investeringen waren niet voor niets. Tot 2009 was er een gezond palingstand in de Grevelingen. Met name de schieraalvangst werd, tegen de landelijke trend in, steeds beter. Dit duidde op een goed beheer. Echter, in september 2009 kwam er, min of meer onverwacht, een "tijdelijk" Europees aalvisverbod. Dit was voor de vissers een grote schok. De schieraalvangst was op dat moment de grootste bron van inkomen. Sinds dit besluit liggen de hokfuiken in de schuur, terwijl de pacht wel gewoon doorloopt. Het is nu mei 2022 en het "tijdelijk" aalvisverbod geldt nog steeds, zonder ook maar enig perspectief op beëindiging van dit verbod.

Tijdens het kreeftenseizoen wordt er met aangepaste fuiken (fuiken met grote mazen) gevestigd vanwege de grote aantallen kwallen die de laatste jaren voorkomen. Hierdoor kunnen alle palingen en ondermaatse kreeften ontsnappen.

Een ander fenomeen is de enorme toename van de zeehondenpopulatie. Deze populatie is van grote invloed op de visstand. Bovendien vernielen zeehonden vistuigen. Zeehonden trekken namelijk met veel geweld de in de fuiken gevangen paling door de mazen naar buiten.

Al met al is de palingvangst minimaal geworden. Dit is terug te zien in de wekelijkste opgave van aal aan LNV.

De toekomst en de rol van de overheid

In het voorgaande overzicht is tot uitdrukking gebracht hoe de Grevelingenvissers telkens opnieuw zijn omgegaan met de veranderingen die op hun pad kwamen. Het steeds verder teruglopen van de palingvangst is daarin de rode draad. De bedrijven zijn keer op keer op zoek gegaan naar alternatieve visserij- en kweekmogelijkheden om zo een nieuwe bron van inkomsten te creëren. Van de oorspronkelijke 11 bedrijven zijn er door overnames nog 7 over.

Door de jaren heen hebben de Grevelingenvissers meegewerkt aan initiatieven van Staatsbosbeheer (SBB) zoals het aanleggen van vogeleilanden en onderwaternatuur en initiatieven van duikers door mee te werken aan het afzinken van duikobjecten. De vissers hebben ook medewerking verleend aan de recreatie in de vorm van een surfspot bij de Kabbelaarsbank en aanleg van diverse jachthavens door het inleveren van visgrond.

Ondanks het zout gebleven karakter van de Grevelingen zijn er nog steeds voldoende kansen voor een voortbestaan van de visserijbedrijven. Hier hebben de vissers de overheid bij nodig! Momenteel kunnen er met de huidige inkomsten niet meer meerdere gezinnen leven van één bedrijf.

Met ingang van 2023 wordt een groot deel van het Grevelingenmeer overgedragen aan Staatsbosbeheer. Daarmee krijgt SBB de bevoegdheid om in dit gebied vergunningen te verlenen dan wel te weigeren. Deze ontwikkeling bezorgt de Grevelingenvissers een gevoel van onzekerheid. Het hierover toegezegde overleg met SBB en LNV/RVO moet nog plaatsvinden. De nieuwe minister van LNV heeft na zijn beëdiging gesproken over het bieden van perspectief aan boeren en vissers. Ook de Grevelingenvissers willen graag duidelijkheid over hoe zij hun visserijbedrijf kunnen voorzetten en willen daarover met de betrokken overheden en instanties in gesprek gaan.

De gespreksonderwerpen zijn:

- Is een tijdelijk aal vangstverbod uit 2009 zonder enig perspectief nog te beschouwen als een tijdelijk verbod?

- De proef met MZI/MHC is geslaagd en biedt mogelijkheid voor een structurele inpassing in het visserijpakket van de bedrijven. Daarom zien de vissers graag dat deze ontheffing omgezet wordt naar een definitieve vergunning met de mogelijkheid tot uitbreiding waar dit verantwoord kan.
- Er zijn mogelijkheden om in de gebieden boven de 1,50 meter het schelpdierrecht te benutten zoals dit in het verleden ook gebeurde.
- De aanwezigheid van tapijtschelpen/kokkels/oesters is een feit en biedt ook hier volop mogelijkheden.
- Wat is er mogelijk binnen het TBB-gebied waarbij het doel van de aanwijzing wordt gerespecteerd?

Tenslotte moet nog eens benadrukt worden dat de Grevelingen een specifiek karakter heeft, namelijk een zout binnenwater. Hierdoor is het meer met bijna geen enkel ander binnenwater te vergelijken. Daarom is maatwerk nodig. Het vergroten van de doorlaat in de Brouwersdam en het mogelijk maken van beperkt getij zullen de kwaliteit van het Grevelingenmeer al verbeteren. Dit biedt weer kansen voor de belangrijke functies van het meer: natuur, visserij en recreatie. De vissers willen hun deel van de kansen graag benutten!

Mei 2022